



# YHDENVERTAISUUS VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN  
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN  
OVTTAVEARDÁSAÁVUOĐAÁITTARDEADDJI

Lausunto

1 (3)

8.9.2022

VWTDno-2022-1104

## Sisäministeriö

[kirjaamo.sm@govsec.fi](mailto:kirjaamo.sm@govsec.fi)

[maahanmuutto-osasto.sm@govsec.fi](mailto:maahanmuutto-osasto.sm@govsec.fi)

Sisäministeriön lausuntopyyntö: Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle Maahanmuuttoviraston automaattisen päätöksenteon oikaisuvaatimusta koskevaksi lainsäädännöksi (VN/16805/2022)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka tehtävinä on syrjintään puuttuminen ja yhdenvertaisuuden edistäminen erityisesti vähemmistöjen osalta. Ulkomaalaislain (301/2004) ja yhdenvertaisuuslain (1325/2014) esitöissä valtuutetun yhdeksi tehtäväksi on katsottu ulkomaalaisten oikeuksien ja aseman edistäminen. Valtuutettu toimii myös kansallisena ihmiskaupparaportoijana ja maastapoistamisen täytäntöönpanon valvojana. Valtuutettu toimii myös naisiin kohdistuvan väkivallan raportoijana sekä seuraa toimialallaan Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamista ja kansallisen lainsäädännön toimivuutta yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain (1326/2014) 3 §:ssä säädetyn mukaisesti.

Valtuutettu kiittää pyynnöstä lausua asiassa.

## Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto

Maahanmuuttoviraston käsittelyajat ovat jo vuosia olleet useassa asiaryhmässä kohtuuttoman pitkiä. Viivytyksetön käsittely hallintomenettelyssä on itsessään perusoikeus ja keskeinen osa hakijan oikeusturvaa. Valtuutettu pitääkin tärkeänä kyseessä olevan esityksen kaltaisia kehittämistoimia, jotka edesauttavat Maahanmuuttoviraston resurssien tarkoituksenmukaisempaa kohdentumista ja käsittelyaikojen lyhenemistä.



Selvää on, että käsittelyn sujuvoittaminen ja nopeuttaminen ei samaan aikaan saa heikentää oikeusturvaa muilta osin. Luonnosesityksessä on kuvattu automaattiselle päätöksenteolle määritellyjä ”tyyppitapauksia” sellaisina, joissa tietty päättelysääntö johtaa aina lain mukaiseen lopputulokseen. Valtuutettu kiinnittää huomiota siihen, että ”lain mukaisuus” pitää sisällään muun muassa sen, että erilaisista tulkintavaihtoehdoista on perustuslain 22 §:n mukaisesti valittava se, joka toteuttaa perus- ja ihmisoikeuksia tehokkaimmin.

Automaattiseen päätöksentekoon sekä oikaisuvaatimusmenettelyyn kohdistuvien sisällöllisten vaatimusten lisäksi on huolehdittava siitä, että itse oikaisuvaatimusmenettely ei viivästytä hakijan asian käsittelyä. Hakijan tulee edelleen saada tarvittaessa asiansa käsittelyyn myös hallinto-oikeudessa ilman aiheetonta viivästystä.

Valtuutettu korostaa lisäksi yhdenvertaisuuden edistämismääräysten täysimääräistä huomiointia ja tehokasta yhdenvertaisuusvaikutusten arviointia automaattisessa päätöksenteossa.

Olisi hyödyllistä, että hallituksen esityksen perustelutasolla huomioitaisiin yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukaiset velvoitteet, jotka soveltuvat myös nyt säänneltävään Maahanmuuttoviraston päätöksentekoon. Esitetty sääntely liittyy samaan aikaan valmistelussa olevaan julkisen hallinnon automaattista päätöksentekoa koskevaan sääntelyyn. Valtuutettu totesi lausunnossaan hallituksen esitysluonnokseen sääntelykokonaisuuden olevan tarpeellinen ja sen yleisten lähtökohtien olevan hyviä esittäen kuitenkin samalla kehittämistarpeita yhdenvertaisuuden paremmaksi turvaamiseksi (VVTdno-2022-408). Valtuutettu totesi lausunnossaan muun muassa, että viranomaisten automaattisen päätöksenteon tulee toteuttaa yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukaista velvoitetta edistää yhdenvertaisuutta viranomaistoiminnassa. Yhdenvertaisuuden edistämismääräys tulee huomioida niin suunnitteluvaiheessa viranomaisen pohtiessa mitä toimintaa tarvitsee ja kannattaa automatisoida, kehittämissä vaiheissa käsittelysääntöjä määritettäessä, testausvaiheessa kuin myös käyttöönotetun järjestelmän vaikutusten arvioinnissa ja valvonnassa. Se, mitä päätetään ottaa automaattisen päätöksenteon kohteeksi ja minkä tavoitteen toteuttamiseksi, keihin päätöksellä on välittömiä tai välillisiä vaikutuksia, muun muassa ketkä/mitkä ryhmät hyötyvät tai joutuvat huonompaan asemaan automaattisen päätöksenteon johdosta, ovat merkittäviä yhdenvertaisuuskysymyksiä, jotka on huomioitava viranomaisten automatisoidessaan päätöksentekoaan.

Ehdotetun sääntelyn noudattamista ja oikeaa soveltamista viranomaisissa on tarpeen tukea riittävästi syrjinnän kieltoa ja yhdenvertaisuuden edistämismääräyksiä koskevalla koulutuksella, opastuksella ja ohjeistuksella. Turun ja Tampereen yliopistojen sekä Demos Helsingin toimesta on juuri julkaistu tutkimus algoritmista syrjinnästä: [Tutkimus: Algoritmiseen syrjintään on tehokainta puuttua nyt, kun tekoälyn käyttö on Suomessa vielä maltillista - Valtioneuvoston kanslia \(vnk.fi\)](https://www.vnk.fi/tutkimus-algoritmiseen-syrjintaan-on-tehokainta-puuttua-nyt-kun-tekoalyn-kytto-on-suomessa-vielä-maltillista). Tutkimuksessa kehitettiin arviointikehikko tekoälysovellusten syrjivien piirteiden tunnistamiseksi ja välttämiseksi sekä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Valtuutettu suosittaa, että Maahanmuuttovirasto hyödyntää tutkimusta ja arviointikehikkoa viraston käynnistäessä, kehittäessä ja arvioidessa automaattista päätöksentekoa sekä mahdollisissa tekoälyn hyödyntämiseen liittyvissä muissa hankkeissa. Myös läpinäkyvyyden varmistaminen automaattisen päätöksenteon ja

tekoälyn käytöstä, soveltamiskohteista ja – tavoista sekä yhdenvertaisuusvaikutusarvioinnista on tärkeää toteuttaa tehokkaasti.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu



Kristina Stenman

Ylitarkastaja



Joonas Rundgren